

IVAN BABIĆ

## URGENTNOST PROMJENA U POLITIČKOM SISTEMU SFR JUGOSLAVIJE

18. siječnja ove godine Radio-Zagreb emitirao je intervju glavnog urednika časopisa »Politička misao« dra Ivana Babića, što ga je dao novinaru Martinu Pepčiću. Zbog aktualnosti teme donosimo redigirani magnetogram intervjua.

**Pitanje:** Ovih se dana u dijelu javnosti glasno izražavaju mišljenja da se rad na promjenama u političkom sistemu neovlašteno proširuje i na područja za koja, navodno, ne postoji nikakav dogovor, pa bi prema tim mišljenjima ustavne promjene, odnosno promjene u političkom sistemu trebalo svesti samo na formiranje Predsjedništva SFRJ, a za ostalo je, navodno, potrebna duga naučna rasprava na osnovi prikupljenih iskustava iz funkcioniranja dosadašnjih sistema. Kako ocjenjujete ta mišljenja?

**Odgovor:** Najkraće rečeno: takva mišljenja ocjenjujem negativno. U prvi mah takva mišljenja mogu djelovati kao iznenađenje, budući da se nedavno situacija, barem prema izjavama najodgovornijih rukovodilaca i funkcionara pojedinih republika, pa i naše, činila veoma optimističnom. Naime, u izjavama bilo je rečeno ili da je *dogovor o bitnim pitanjima* već postignut, ili da se bliži kraju. Mišljenja što se sada šire, prema kojima promjene treba sužavati samo na promjenu jednoga organa, djeluju u tom kontekstu kao iznenađenje. Ali za onoga koji pažljivo prati našu društvenu scenu, ne samo godinama nego desetljećima, ništa u tome ne iznenađuje. Jer, veoma smo dugo svjedoci činjenice da se o »bitnim rješenjima« mnogo govori, da se o njima mnogo raspravlja, a istodobno, barem na saveznoj razini, stvarno bitne promjene uvijek nekim razlozima odlažu. Da prokomentiram ovdje samo izgovore za odgađanje ključnih rješenja, što ste ih spomenuli. Najprije se govori o tome da se predmet razgovora i sporazumijevanja neovlašteno, ili dapače protuzakonito, proširuje. Znači: inzistira se na legalnosti. Svi veoma dobro znamo da je cjelokupni naš politički i društveni sistem u svojim počet-

nim koracima bio zapravo ekstralegalan, jer je potekao iz revolucije koja je rušila stari legalitet. Isto tako znamo da je naš društveni razvoj nakon tih inicijalnih koraka revolucije mnogo više zavisio od stvarne spremnosti masa, rukovodilaca i organizacija da se stvari mijenjaju i da se ide naprijed, nego od nekakvih legalnih aranžmana koji su uvijek bili nešto što je akciju tek pratilo, nešto putem čega je ona samo tu i tamo i samo donekle mogla biti uobličena. Govoriti sada da nismo ovlašteni ili da nije legalno razgovarati o ključnim pitanjima našega društva, to blago rečeno nalikuje na sofistikumu, a malo oštrije rečeno — na cinizam. Trebalo bi umjesto takvog pitanja postaviti zapravo protupitanje: zašto se u našem društvu nije vodila i ne vodi borba protiv onog zlog što se neovlašteno i nelegalno učinilo i što zapravo gomila probleme, što nam zapravo onemogućava brže kretanje naprijed?

Nadalje, druga je izlika opet pomalo komična: »naučna rasprava«. Treba, znači, raspravljati i dalje raspravljati. Budemo li čekali kraj naučne rasprave, mi znamo što to znači, jer naučna se rasprava po svojoj prirodi nikada ne završava. Mi znanstvenici, dakako, uvijek smo za znanstvenu raspravu: upravo zato što znamo da se ona ne završava — mi smo uvijek za nju. Ali ne donositi rješenja za životne probleme društva, ne donositi zbog toga što, tobože, nisu znanstveno utemeljena kad, evo, već treću godinu stare tomovi na temu o funkcijama federacije; govoriti da treba još nešto dalje znanstveno ventilirati, a nečemu još raspravljati — to je nešto što ja ne bih želio dalje kvalificirati. U svakom slučaju, i jedno i drugo slabi su izgovori za usporavanje rješenja, za to da se rasprave o temeljnim pitanjima našega razvoja ne bi pokretale, ili da se ne bi pokretale u svoj onoj širini koja je prijeko potrebna da bi se naš razvoj mogao zdravo nastaviti dalje.

Dodao bih još ovo: kao što nismo doživljavali teškoće zbog toga što smo do sada suviše poštovali legalitet, nego smo imali teškoće jer naš revolucionarni legalitet ni do sada nije poštovan, tako isto ne stoji da mi nismo donosili dobra rješenja zbog toga što se o njima navodno premalo raspravljalo. Naprotiv, u nas je već dugo na djelu inflacija rasprava. Mi iniciramo sve moguće reforme, a one se više iscrpljuju u raspravama nego u stvarnom mijenjaju društvenih situacija, društvenih okolnosti, društvenih uvjeta našega djelovanja, u zbiljskom društvenom procesu. U nas se u pravilu sve inicijative o ključnim, takozvanim reformskim problemima i orijentacijama pretvaraju u gomilu riječi, ljudi, onda, izgovarajući te gomile riječi, možda i osjećaju kao da se nešto zaista mijenja, a već dugo godina, barem na saveznoj razini, bitnih promjena nema. Zbog toga: sada govoriti kako su potrebne još daljnje i daljnje rasprave, kako još mnogo toga treba rafinirano znanstveno raspraviti, to je, da ponovim: bilo bi komično — da nije cinično.

A hoće li se problemi rješavati u zatvorenom krugu ili pred javnošću, dakako da su znanstveni radnici, posebno znanstveni radnici kojima je politika predmet istraživanja, uvijek u načelu za to da se problemi rješavaju pred najširoom javnošću i javno. Istodobno, činjenica je da su i rasprave u zatvorenom krugu potrebne i da se one pokreću zbog toga što javno učinjeni napori, napori koje smo vidjeli na sceni, ne donose rezultate, što postoje otpori koje mi ne vidimo, otpori iza scene, a onda je u traženju rješenja protiv tih otpora ponekad i u takozvanom užem krugu vjerojatno prijeko potrebno, ne, dakle, nešto za šta treba u načelu uvijek biti, nego nešto što je diktirano trenutnom situacijom. Dodajem, treba očekivati da će se poštovati već uobičajeni uzusi, i pošto se formuliraju prijedlozi rješenja ili alternativne mogućnosti rješenja, o njima će najšira javnost biti ne samo obaviještena, nego će se oni najširoom javnom raspravom, što se uobičajeno kaže, i »verificirati«.

Pitanje: Kako da se ocijeni zahtjev, koji se ovih dana javlja u javnosti, da se o političkim promjenama u federaciji mora raspisati referendum. Što bi to moglo značiti u višenacionalnoj zajednici?

Odgovor: Politički teoretičari uglavnom su *a priori* ispunjeni etosom demokracije i kao takvi najradije su za to da se rješenja o značajnim društvenim pitanjima donose neposrednim efektivnim sudjelovanjem najširih narodnih masa. Dakle u načelu smo ne samo za sve instrumente konzultiranja mišljenja najširih narodnih masa, nego i za one mehanizme putem kojih ta mišljenja mogu efektivno doći do izražaja. Ali, politički znanstvenik, kao ni političar ne može *iz načela* biti ni za kakav određeni instrument, pa tako niti za referendum. Treba li prihvatiti ovaj ili onaj instrument — zavisi od konkretne društvene situacije, tj. od konkretne konfiguracije određene društvene zajednice o kojoj je riječ. Sami indicirate u drugom dijelu pitanja što bi to moglo značiti u višenacionalnoj zajednici i gdje leži opasnost. Referendum je, nema dvojbe, izvanredno pogodan instrument izražavanja moći javnoga mišljenja u jednonacionalnim zajednicama. On je veoma efektivno oruđe neposredne demokracije u takvim zajednicama i mi smo vidjeli na koji ga je način uspješno primijenio predsjednik De Gaulle u Francuskoj, dok i sam nije bio njegovom žrtvom. Ali u zajednici kakva je naša, to jest u višenacionalnoj zajednici, referendum stvarno znači majorizaciju. U takvoj zajednici referendum može biti samo instrument tiranije većine, što je svaka demokratska teorija dostojna toga imena želi izbjeći. Stoga u višenacionalnim zajednicama referendum može biti svrsishodno primijenjen samo u onim zajednicama koje efektivno afirmiraju individualitet nacija, putem kojih se on izražava. Konkretnije govoreći, mislim da u nas refe-

rendum može biti efektivan na nacionalnoj razini, u republičkom okviru, i to pretežno ondje gdje imamo homogenu nacionalnu situaciju, a tamo gdje ta situacija nije homogena, teško da je i unutar republika prihvatljiv. Referendum, da ponovim, globalno, na jugoslavenskoj razini primijenjen, ne može pridonijeti efektiviranju neposredne demokracije, već, dapače, služiti nečemu što je suprotno toj demokraciji.

**Pitanje:** Što danas može značiti isticanje parole »Produljimo raspravu« u usporedbi s Titovom parolom, izraženoj na Prvoj sjednici Konferencije SK Jugoslavije, »Vrijeme ne radi za nas«.

**Odgovor:** Produžavanje rasprave u kontekstu parole koju ste citirali ne može značiti ništa drugo nego bojkotiranje te parole i mislim da se tom produžavanju moramo najenergičnije svi suprotstaviti. Usudio bih se paroli »Vrijeme ne radi za nas« dodati »Vrijeme ne radi za nas stoga što mi ne radimo za vrijeme«, a čini mi se da je nastupilo vrijeme da se i za vrijeme nešto poradi. Isuviše se toga nagomilalo posljednjih godina da bismo sebi mogli dopustiti luksuz da se odgađaju institucionalni aranžmani o temeljnim pitanjima. Mi moramo najhitnije donijeti one ključne odluke koje će omogućiti progresivnu evoluciju našega društva. Bitno je u tim odlukama, po mom najdubljem uvjerenju, da treba konačno razbiti centralizam u ovoj zemlji, i to, dodao bih, zbog toga da bismo se unutar nacionalnih okvira, unutar naših vlastitih nacija, mogli demokratski artikulirati i demokratski razlikovati. Dokle god bude u federaciji dominantna centralistička struktura, dotle će ona unutar pojedinih nacija i unutar pojedinih republika izazivati *totalni* otpor. Htjeli mi to ili ne htjeli, ona vodi »glajhšaltovanju« mišljenja; htjeli mi to ili ne htjeli, ona vodi zbijanju svih pripadnika date nacije oko nacionalnih simbola, nacionalnih svetinja, nacionalnih tradicija i tako dalje, ukratko, vodi povijesnom oživljavanju, povijesnoj re-vadikaciji klasičnoga nacionalizma. Dobro je poznato da je klasični nacionalizam, kao ideologija, bio suprotan klasičnom liberalizmu. U interesu demokratskog razvoja naše zemlje, u interesu rješavanja klasnoga problema, rješenje kojega sam i ja godinama u svojim publicističkim i drugim javnim napornima poticao, u interesu još slobodnijeg disanja inteligencije u našoj zemlji, u interesu afirmacije radnoga čovjeka gdje god se on javlja — kao seljak, kao obrtnik, kao privatna profesija i tako dalje — u interesu demokratske artikulacije javnog života unutar pojedinih nacija, duboko sam uvjeren da je osnovni preduvjet našega slobodnoga daljnjega razvoja — razaranje centralizma. To je ključno, a parole o odužavanju rasprave, koje se gomilaju, samo odgađaju ključno rješenje. Da budem posve konkretan: dokle god ovdje u Hrvatskoj budu pojedinci unutar naše vlastite hrvatske nacije gradili svoje političke pozicije i svoje političke karijere na činjenici

opstojanja saveznog centralizma, dotle nećemo imati zdravu demokratsku situaciju, jer se u ime svojih najdubljih motiva ne možemo efektivno konfrontirati ljudima koji u datim situacijama mogu biti nosioci etatizma i protagonisti različitih oblika društvene privilegiranosti, protiv koje svaki radnik, bilo u materijalnoj ili u duhovnoj proizvodnji, principijelno mora biti.